

ANTTI SAARI, JAN VARPANEN & JOHANNA KALLIO

Aktivismi ja itsekasvatus

Itsestä huolehtiminen prefiguratiivisena politiikkana

Ranskalaisen filosofin Michel Foucault'n ajattelua hyödyntäen 'itsekasvatus' voidaan käsittää toiminnaksi, jossa ihminen muokkaa ja harjoittaa itseään tavoittaakseen uudenlaisia tietämisen ja olemisen muotoja. Aina aktivismin keinot eivät erotu sen tavoitteista. Tarkastelemamme neljännen sektorin aktivistiryhmän toiminnassa itsekasvatus saa piirteitä niin liberaalista hallinnasta kuin henkisyiden eri muodoista.

AKTIVISMIN MUODOT ovat 2000-luvun jälkipuoliskolta saakka olleet niin kansainvälisesti kuin Suomessa muutoksessa. Järjestökeskisydestä ja informaation välittämisen painotuksesta on siirrytty nopeasti toimiviin kampanjajärjestöihin ja epämuodollisiin yhteisöihin. (Stranius 2010, 82–84, 86–87.) Myös sosiaalisen median nousu hierarkkisten mediaorganisaatioiden kustannuksella on mahdollistanut uudenlaisia verkostomaisia, projektiluontoisia sekä yksilökeskeisiä organisoitumisen ja viestinnän muotoja (Della Porta & Mattoni 2015). Samalla aktivismi nivoutuu yhä tiiviimmin osaksi arkielämää, joka voi sisältää niin vapaaehtoista vaatimattomuutta ja askeettista hedonismia kuin radikaalia ”kulutuskarkuruutta” (Stranius 2010, 97–99; Maeckelbergh 2009). Esimerkiksi ruokailu-

tottumukset ja oman ruoan kasvattaminen voivat olla arkirutiineihin kytkeytyvää aktivismia (Dobernig & Stagl 2015).

Aktivismin uusien muotojen lisäksi tutkijoiden huomio on kiinnittynyt elämäntavan politisointiin osana yhteiskunnallisten liikkeiden toimintaa (Haenfler ym. 2012). Aktivismin on Suomessa esitetty muodostavan uudenlaisen kansalaisyhteiskunnan toimintakentän, 'neljännen sektorin'. Käsite viittaa erityisesti urbaaneissa ympäristöissä yleistyneeseen kansalaistoimintaan, joka asettuu kolmannen sektorin ja julkishallinnon välimaastoon. Neljännen sektorin toimintaa luonnehtii verkostomaisuus, eikä sillä ole pysyviä organisaatioita, mikä erottaa sen kolmannelta sektorista. Se pyrkii tuottamaan paikallisesti ja yhteistoiminnallisesti sellaisia palveluita,

PUUTARHUREIDEN TAVOITE ON LUODA NYKYISTÄ EKOLOGISEMMAN YHTEISKUNNAN RAKENTEITA RUOHONJUURITASOLTA KÄSIN.

joita on pidetty perinteisesti julkisen sektorin tai markkinoiden alaan kuuluvina. (Mäenpää & Faehnle 2021.)

Tarkastelemme Puutarhureiksi nimittämämme aktivistiryhmää esimerkkinä neljännelle sektorille sijoittuvasta toiminnasta. Sen toiminta näytetään prefiguratiivisena politiikkana, jossa tiivistyvät monet neljännelle sektorille tyypilliset piirteet. 'Prefiguratiivisella politiikalla' tarkoitetaan aktivismia, joka asettaa omalla toiminnallaan esimerkin tulevaisuuden toivottavista toiminnan tavoista. Se siis pyrkii "olemaan se muutos, joka halutaan nähdä" (ks. Maeckelbergh 2011). Keskeistä on tällöin eletyn elämän poliittisuus: uudenlaisia poliittisia merkityksiä ja käytäntöjä luodaan ja toteutetaan kollektiivisen kokeilun kautta. (Yates 2015.)

Filosofi Michel Foucault'n (2001) itsestä huolehtimista (*souci de soi*) koskeva tutkimus tarjoaa hedelmällisen näkökulman aktivistiryhmän toiminnan prefiguratiivisten ulottuvuuksien tarkasteluun. Tarkoitamme 'itsestä huolehtimisella' tässä ihmisten mahdollisesti toisten avulla itseensä kohdistamaa toimintaa, jossa yksilö tai ryhmä omaksuu reflektiivisen asenteen ja muokkaa itseään (Foucault 2001). Itsestä huolehtimiseen sisältyy keskeisesti pedagoginen ulottuvuus, sillä sen tavoitteena on oman ajattelun kehittäminen ja toiminnan muutos.

Kuvatessamme itsekasvatuksen ja prefiguratiivisen politiikan yhtymäkohtia hyödynnämme Puutarhureiden itseyttä toiminnastaan. Itsestä huolehtimisen näkökulma valottaa sitä, miten ryhmän itseyttämyksessä neljännen sektorin toiminnassa perinteiset poliittiset jakolinjat sekä hallinnan ja vastarinnan väliset kategorisoinnit hämärtyvät. Lisäksi se tuo esiin, kuinka mikrotason toimijat

ottavat omien tarkoitusperiensä mukaiseen käyttöön toisinaan ristiriitaisiakin poliittisia kuvastoja aina henkisydestä yrittäjyyteen sekä laajaan yhteiskunnalliseen ja ekologiseen muutokseen. Teemojen tarkastelussa meitä ohjaa tutkimuskysymyksemme: millaisia käytäntöjä prefiguratiivisesta toiminnasta paljastuu, kun sitä tarkastellaan itsestä huolehtimisen näkökulmasta?

TAPAUKSET PUUTARHURIT

Puutarhureiksi nimeämämme aktivistiryhmä toimii itsestä huolehtimisen ja prefiguratiivisen politiikan kytköksiä avaavana tapauksena (MacLure 2010). Ryhmän tavoitteena on luoda nykyistä ekologisemman yhteiskunnan sosiaalisia, kulttuurisia ja taloudellisia rakenteita lähtien liikkeelle ruohonjuuritason ihmisten tarpeista ja toimintatavoista. Puutarhurit pyrkivät yhdistämään aktivismin yhteiskunnallisen vaikuttavuuden yritystoiminnan kannattavuuteen, jotta toiminta olisi osallistujien toimeentulon ja jakamisen kannalta kestävällä pohjalla.

Pidämme ryhmän toimintaa keskeisiltä osiltaan prefiguratiivisena politiikkana, sillä se näkee oman toimintansa mallintavan kestävämpää yhteiskuntaa. Emme väitä, etteikö Puutarhureiden toiminta sisältäisi myös perinteisempiä aktivismin ja organisoitumisen muotoja, mutta keskitymme ennen kaikkea prefiguratiivisiin piirteisiin.

Puutarhureiden toiminta käynnistyi toukokuussa 2020 paikallisesta tapaamisesta. Sen jälkeen kolmen ihmisen ydinryhmä ryhtyi luomaan toiminnalle pysyviä rakenteita, mikä johti osuuskunnan perustamiseen. Käytämme ydinryhmän jäsenistä pseudonyymejä Emil, Maria ja Jesse. Kaikkien kolmen tausta on yksityisyrityksessä: Emilin ja Marian taiteen kentällä, Jessen viestinnän alalla. Emilillä ja Jessellä on lisäksi kokemusta ympäristöaktivismista. Ydinryhmä koostuu viikoittain, kun taas koko ryhmän tapaamisia järjestetään muutaman kerran vuodessa. Yhteisissä, kaikille avoimissa tapaamisissa on ollut enimmillään joitakin kymmeniä osallistujia. Ydinryhmä on järjestänyt myös keskustelutilaisuuksia kiertotaloudesta sekä työstää aihetta käsittelevää podcastia. Koronapandemian vuoksi ryhmän toiminta on pitkälti rajoittunut

U-TEORIA MUODOSTAA KÄSITTEIDEN JA TEKNIKOIDEN TYÖKALUPAKIN.

suunnitteluun ja toiminnan edellytysten, kuten rahoituksen, turvaamiseen. Analyysimme näkökulmasta tämä on pikemminkin mahdollisuus kuin uhka, sillä sen ansiosta aineistomme tarjoaa poikkeuksellisen rikkaan näköalan ryhmän itsestä huolehtimisen käytäntöihin.

Ryhmän itseymmärrykselle merkityksellinen on niin sanottu U-teoria (Scharmer 2018). Se on tutkija Otto Scharmerin (1961–) ja hänen kollegojensa Massachusetts Institute of Technology (MIT) -yliopistossa kehittämä johtamisen ja organisaatio-oppimisen teoria, joka auttaa organisaatioita vastaamaan merkittävimpiin globaaleihin uhkiin, kuten ekologisiin katastrofeihin ja poliittisten ääriilikkeiden nousuun. U-teorian mukaisessa kehitystyössä keskeistä on auttaa organisaation toimijoita ymmärtämään omaa toimintaansa radikaalisti uusista näkökulmista ja näin mahdollistaa aiempaa joustavammat ja dialogisemmat toiminnan muodot. U-teoria muodostaa käsitteiden ja tekniikoiden työkalupakin, jonka avulla yksilöiden ja ryhmien muutos johtaa kohti kokonaisten yhteiskuntien muutosta: ”tulevaisuutta, joka tahtoo syntyä” (Scharmer 2018).

Teoria saa nimensä sen tavoitteleman muutosprosessin muodosta: U-kirjaimesta. Harjoitusten avulla yksilöitä ensin johdatellaan luopumaan jäykistä ajattelun, havaitsemisen ja tuntemisen tavoista ja sitten luomaan uusia, parempia toimintatapoja. Näin yksilöt ikään kuin laskeutuvat U:n pohjalle luopuessaan vanhoista ajatustavoista ja sitten nousevat toista laitaa kohti uutta. Teoria leviää nopeasti maailmalla virtuaalisilla kursseilla (*U-lab*) ja työpajoissa, ja sitä hyödyntävät toiminnassaan niin yritykset ja julkisen sektorin organisaatiot kuin järjestötkin. U-teorian asema puutarhureiden toiminnassa heijastaa pefiguratiiviselle

toiminnalle tyypillistä tavoitteiden ja toimintatapojen yhteenkietoutumista. Teorian kuvaama prosessi on ryhmälle samalla tuote, jota he tarjoavat palveluna muille toimijoille, kuten kunnille. Puutarhurit myös jäsentävät ja muovaavat omaa toimintaansa, eli huolehtivat itsestään U-teorian tarjoaman työkalupakin varassa. Näin teoria on sarana, jonka varassa kestävän yhteiskunnan ideaali ja ryhmän oma toiminta niveltäytyvät toisiinsa.

Tarkastelemme U-teorian keskeisiä tekstejä (Scharmer, 2018; Presencing Institute 2021) materiaaleina, joita puutarhurit hyödyntävät osana toimintaansa. Aineistomme koostuu siis 1) aktivistiryhmän haastatteluista (RH = ryhmähaastattelu, YH = yksilöhaastattelu), 2) ydinryhmän kokousten tallenteista (K) ja 3) U-teorian teksteistä.

Aineisto kerättiin vuosina 2019–21. Se sisältää kolme yksilöhaastattelua (yhteensä 4 h 51 min), yhden ryhmähaastattelun (1 h 49 min) ja kahdeksan kokoustallennetta (yhteensä 14 h 51 min). Artikkelimme ensimmäinen ja kolmas kirjoittaja olivat läsnä aloitustapaamisessa, jossa he sopivat ryhmän toiminnan seuraamisesta tutkimustarkoituksessa. Toiminnan seuraamiseksi toinen kirjoittaja osallistui ydinryhmän tapaamisiin etäyhteydellä. Tapaamiset tallennettiin. Näin kertynyttä aineistoa täydennettiin keväällä 2021 ydinryhmän jäsenten yksilöhaastatteluilla ja yhteisellä haastattelulla, jonka teemaksi valittiin U-teoria. Se oli kokoustallenteiden alustavassa analyysissä osoittautunut merkittäväksi ryhmän toimintaa määrittäväksi tekijäksi.

Tarkastelemme aineistoa foucault'laisesta näkökulmasta diskursseina eli lausumien kokonaisuuksina. Niissä määrittyvät erilaiset tiedon, subjektuuden ja hallinnan muodot ja niiden keskinäissuhteet. Diskurssissa määrittyy ensinnäkin se, mitä voidaan pitää itseä, organisaatiota ja yhteiskuntaa koskevana, vakavasti otettavana tietona. Toiseksi siinä hahmottuu kuva yksilöstä, joka kykenee muokkaamaan itseään tämän tiedon avulla. Kolmanneksi tieto ja subjektius ovat sidoksissa valtasuhteisiin, yksilöiden ja organisaatioiden hallinnan strategioihin, joissa hyödynnetään asiantuntijatietoa ja joiden toiminnalle itseään hallitsevat yksilöt ovat keskeisiä. (Saari 2011, 47–49.)

ITSESTÄ HUOLEHTIMINEN OLI POLITIIKKAAN OSALLISTUMISEN JA HALLINNAN EHTO.

Luokittelimme aineistomme aluksi tiedon, vallan ja subjektin kolmijaon mukaisesti, minkä jälkeen analysoimme sitä suhteessa itsestä huolehtimista ja aktivismia käsittelevään kirjallisuuteen. Toteutimme analyysin ensimmäisen ja toisen kirjoittajan yhteistyönä siten, että kumpikin luki aineistoa itsenäisesti ja huomioi siitä aktivismikirjallisuuden kannalta merkittäviä teemoja. Tämän jälkeen keskustelimme aineistosta tehdyistä havainnoista yhteisesti kirjoittajien kesken ja täsmensimme niiden suhdetta Foucault'n käsitteisiin.

Yhteisessä keskustelussa analyysin kärjeksi hahmottui subjektiksi muotoutumisen ehdot suhteessa asiantuntijadiskursseihin, erityisesti organisaation johtamisen muotoihin, sekä yksilön vastuullisuutta ja vapautta korostavan niin sanotun liberaalin hallinnan kuvastoihin. Teorian ja aineiston vuoropuhelun osalta analyysiamme voidaan pitää teoriavetoisena sikäli, että nostamme aineistosta esiin Foucault'n käsitteisiin perustuvia näkökulmia. Toisaalta juuri alustava aineistoon tutustuminen johdatti käyttämään Foucault'n käsitteitä ja hyödyntämään foucault'laista aktivismitutkimusta. Aineistosta esitetty analyysi muodostui siis tutkijoiden yhteisen, teorian ja aineiston vuoropuheluun keskittyvän tulkintaprosessin tuloksena.

ITSESTÄ HUOLEHTIMINEN

Foucault'n käsite 'itsestä huolehtiminen' on peräisin hänen antiikin filosofiaa koskevista tutkimuksistaan. Antiikin kreikkalaisessa filosofiassa *epimeleia heautou*-termillä viitattiin filosofien vapaille kansalaisille esittämään vaatimukseen tutkivasta ja huolehtivasta asennoitumisesta omaan itseen (Foucault 2001, 10–11; 2010, 316–318). Ihmisen ei tullut elää elämänsä tavoitellen vain ulkoisia päämääriä, kuten poliittista tai ammatillista uraa, mainetta, menestystä

tai vaurautta, vaan hänen oli pidettävä oman sielunsa hyvinvointia kaikkein tärkeimpänä. Itsestä huolehtiminen puolestaan kytkeytyi laajempiin yhteiskunnallisiin valtasuhteisiin: se oli sekä politiikkaan osallistumisen että muiden ihmisten hallinnan ehto. (Foucault 2001.)

Itsestä huolehtimiseen kuuluivat lisäksi käytännöt (*askesis*) tai harjoitukset (*meletai*), joilla ihminen muokkaa, tutkii tai koettelee itseään. (Foucault 2001, 47–48). Itsestä huolehtiminen ei koskaan tapahdu täydessä yksinäisyydessä vaan välittyy jonkun toisen kautta. Antiikissa tämä toinen saattoi olla yksittäinen ihminen, kuten pedagoginen auktoriteetti tai uskottu ystävä, mutta usein kyseessä oli itsestä huolehtimiselle omistautunut yhteisö (Foucault 2001, 58–59).

Suhteessa toiseen ovat läsnä kysymykset tiedosta ja totuudesta. Huoli itsestä voi olla paitsi kamppailua yhteiskuntajärjestyksestä myös totuudesta, sillä uudet itsen muokkaamisen tavat yhdistyvät uudellaisiin tieto-opillisiin ja eettisiin näkemyksiin (Davidson 2011). Erityisen relevantteja ne ovat ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväen yhteiskunnan rakentamiseen tähtääville Puutarhureille, sillä ryhmä näkee ekologisen kriisin edellyttävän uudellaisia ymmärryksen ja elämisen tapoja. Itsen suhteessa totuuteen ja yhteisöön piileekin mahdollisuus aktivismin prefiguratii-visuuteen. Itsestä huolehtiminen on kokonaisvaltaista muutosta, sillä siinä yksilö keskittyy muuttamaan paitsi itseään, myös oman yhteisönsä jäseniä. Muutos voi puolestaan toimia moraalisen ja pedagogisena esimerkkinä ympäröivälle yhteiskunnalle.

Foucault näki itsestä huolehtimisen nyky-yhteiskunnassa kytkeytyvän erityiseen itsen jatkuvan kehittämisen pakkomielteeseen. Niin *self help* -kirjallisuuden (Saari 2019) kuin uusien henkisyyden muotojen (Saari 2016) yhteydessä on nostettu esiin hallinnan strategioita, joissa korostetaan yksilön vastuuta omasta hyvinvoinnistaan. Näin yksilö sitoutetaan harjoituksiin, joilla yhteiskunnan rakenteelliset haasteet paikannetaan yksilöiden ongelmiksi. Vaikka Foucault pyrki tuotannossaan raivaamaan tilaa toisin olemisen, tietämisen ja ajattelemisen muodoille (Davidson 2011), hänen ajatteluaan on hyödynnetty pääasiassa analysoimaan nykypäivän yksilökeskeistä ja epäpoliitisoivaa elämäntapaa, joka

TERRITORIALISAATIOSSA ITSESTÄ HUOLEHTIMISELLE MÄÄRITELLÄN TOIMINTATILA, RAJAT JA OSA-ALUEET.

tarjoaa vain vähän todellisia vastarinnan potentiaaleja (Contu 2008).

Vähemmän huomiota ovat saaneet yritykset konkretisoida toisin toimimisen mahdollisuuksia. Aktivismi onkin tällaisten vastarinnan mahdollisuuksien kannalta antoisa tutkimuskohde, sillä sen piirissä kehitetään uusia ja avoimesti poliittisia elämisen ja itsestä huolehtimisen tapoja (Death 2010). Esimerkkeinä toimivat Munron (2014, 1136–1141) analysoimat Amnestyn ja Greenpeacen kaltaiset kansalaisjärjestöt, jotka hyödyntävät itsestä huolehtimisen muotoja. Ensinnäkin ne jatkavat ja kehittävät hengellisistä liikkeistä tuttua ”totuuden kulttuuria” (1136) tuomalla esille ja pitämällä huomion kohteena unohdettuja tai piilotettuja ilmiöitä, kuten ihmisoikeusloukkauksia tai ympäristön pilaamista. ”Suora toiminta” (1137) taas pyrkii luomaan uudenlaisia organisoitumisen ja elämäntavan muotoja, jotka laajentavat sitä, mikä näyttäytyy mahdollisena yhteisöjen silmissä. Kapitalismikriittisessä Occupy Wall Street -liikkeessä korostuivat omasta itsestä luopumisen sekä tasa-arvoisen vuorovaikutuksen ja yhteiselon periaatteet, jotka toimivat esimerkkinä muulle yhteiskunnalle, kun taas esimerkiksi Slow Food -liike osoittaa, miten erilaiset aistimisen tavat, muun muassa syöminen, voidaan politisoida ja ottaa harjoituksen kohteeksi. (Munro 2014.)

Yhteiskunnallisten liikkeiden itsestä huolehtimisen perinteissä korostuu prefiguratiivisuus. Aktivistit toteuttavat elämässään ideaaleja, joille he haluavat yleisen hyväksynnän. Siten aktivismia ei tule ymmärtää pelkästään tavoitellun päämäärän vaan myös jatkuvan harjoituksen kautta. Prefiguratiivinen politiikka ja huoli itsestä kohtaavat siis erityisesti itsestä huolehtimiseen sisältyvässä mahdollisuudessa luoda uusia elämisen ja olemisen tapoja sekä itsestä huolehtimisen yhteisöllisessä luonteessa.

EGOENTRISYYDESTÄ EKOENTRISYYTEEN

Keskeinen osa itsestä huolehtimisen toteutumista Puutarhureiden toiminnassa on aktiivinen territorialisaatio (Rose 1999, 34–37), jossa itsestä huolehtimiselle määritellään toimintatila, rajat ja osa-alueet. Territorialisaatioissa jäsennetään itsestä huolehtimisen kytköksiä laajempiin yhteiskunnallisiin ja poliittisiin rakenteisiin ja niissä tapahtuviin muutoksiin. Tämä tapahtuu, kun itsestä huolehtimiselle luodaan selkeä tarve sekä määritellään sen kohde, päämäärä ja yleiset periaatteet (Foucault 2010a, 136–139).

Puutarhurit territorialisoivat itsestä huolehtimista viittaamalla U-teoriasta poimittuihin niin sanottuihin katkoksiin (*divide*). U-teoriassa väitetään, että maailmaa vaivaavat katkosten eli vieraantumisen tai kommunikaation puutteen muodot niin itsen, yhteiskunnan kuin luontosuhteiden alueilla. Katkokset ilmenevät kasvavina näköalattomuuden ja tarkoituksettomuuden kokemuksina, poliittisten ääriilikkeiden muodostumisina ja ilmastonmuutoksen kaltaisten ympäristökatastrofien etenemisenä (Scharmer 2018, 17). Puutarhureiden Emil hammottaa niiden merkitystä:

”Mulle se lähtökohta on ennen kaikkea niissä katkoksissa. Eli siinä taustalla on ajatus siitä, että meillä on katkos itsemme ja itsemme välillä, tavallaan sisäinen katkos meidän ehkä henkisyuden tai semmoisen herkkyyden [–] herkkyyteen, haurauteen, kuuntelevuuteen. Ja sitten katkos itsemme ja yhteiskunnan tai tällaisen yhteisön välillä. Elikkä me ollaan egosentrisyyden huippukohdassa, jossa me ollaan hirveän yksin, tai koetaan olevamme hirveän yksin. Ja sitten katkos itsen ja muun, käytännössä luonnon välillä.” (Emil, RH)

Katkosten käsitteellä luodaan yhteys yksilön sisäisen muutoksen sekä laajempien yhteiskunnallisten ja ekologisten muutosten välille. Muutoksen järjestys ja suunta on tällöin yksilöstä ja hänen itesuhteestaan kohti yhteiskuntaa ja ympäristöä: ”[m]uutos lähtee aina itsestä”, kuten Maria toteaa haastattelussa. Sellaisenaan U-teoria ja sen hyödyntäminen puutarhureiden ryhmässä heijastaa niin sanottua

YKSILÖN VAPAUTTA KUNNIOITTAVASSA YHTEISKUNNASSA YKSILÖN ITSESUHDE ON KESKEINEN VALLAN ”NIVEL”.

liberaalia hallinnan ontologiaa, jossa yhteiskunnan ajatellaan koostuvan etupäässä vapaista ja autonomisista yksilöistä (Rose 1999). Samalla teorian soveltamisen tarkoitus on kuitenkin ylittää egosentrinen näkökulma, joka on osa katkoksia. U-teorian väitetään johdattavan yksilöitä ja organisaatioita toimimaan tavalla, joka on hyväksi kaikille. Näin se sopii myös kaupunkiaktivismille tyypilliseen pyrkimykseen häivyttää yksityisten ja julkisten intressien sekä oman ja yleisen edun välistä erottelua (ks. myös Mäenpää & Faehnle 2021, 183).

Lääkkeeksi katkoksen aiheuttamiin ongelmiin puutarhurit tarjoavat ”huolenpitoa” (*care*) itsestä, yhteisöstä sekä maasta. Näitä palvelevat kokouksissa yhteisesti kirjatut hyveet, kuten uteliaisuus, myötätunto, resilienssi, tyyneys, näkemys ja viisaus. (K1.) Scharmerin sanoin jakojen ylittämiseen tarvitaan yksilön sisäinen muutos, joka toteutuu uudenaikaisessa ”oppimisen syklissä”. Se vaatii siirtymistä yksilökeskeisestä ja itsekkästä ”egosentrisestä” näkökulmasta ”ekosentrisen”. Tämä tarkoittaa itsen ja ympäristön havainnointia ”systeemisestä”, kokonaisvaltaisesta näkökulmasta (Scharmer 2018, 16, 24). Puutarhurit kuvaavat itsestä huolehtimisen kohdetta puutarhanhoidon ja kasvillisuuden metaforilla (Ks. myös Scharmer 2018, 23), kuten ”maaperä”, ”pohjamulta” tai ”juuri”, joita muuttamalla myös laajempi ”paradigma” pääsee muuttamaan:

”Siinä on tavoitteena muokata sitä maaperää niin, että sieltä syntyy jonkin uudenaikaisen ajattelun prototyyppi, jota sit voidaan lähteä kokeilemaan käytännössä.” (Maria, RH)

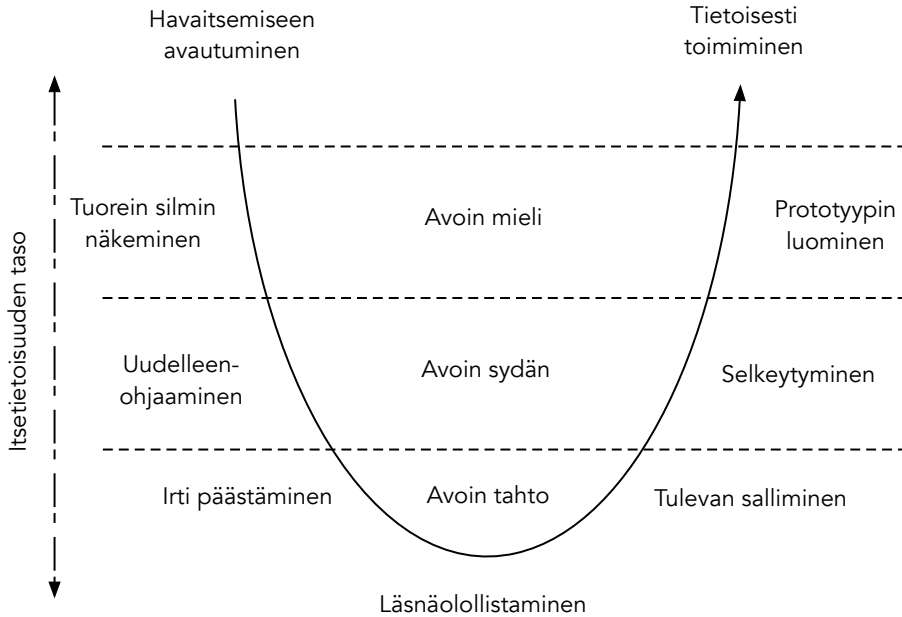
”[S]e että sulla on ne tietyt paradigmat mitkä on annettu, ja sä lähet valmiiden asetusten mukaan kattoon jotain ongelmaa ja sit siinä tosi usein käy sillä tavalla, et ne paradigmat määrittää itse asiassa sen vastauksen. Mut heti kun sulla se paradigmaversumi on paljon nestemäisempi tai liikkuvampi, niin ne tulokset mitä voidaan saada, niin se sfääri on tosi paljon laajempi.” (Jesse RH)

Haastatteluissa toistuu täten toinen liberaalin hallinnan piirre: hallinnan tulee olla pakottavan sijaan mahdollistavaa. Sen sijaan, että puututaan yksilöiden käyttäytymiseen, pyritään vaikuttamaan käyttäytymisen edellytyksiin ja luomaan mahdollisuuksia uusille toiminnan muodoille (Rose 1999). Mitä tahansa ihmiset sitten halutaankin saattaa tekemään, heidän on tärkeä nähdä oman vapautensa ja tavoitteidensa toteutuvan toiminnassa. Yksilön vapautta kunnioittavassa yhteiskunnassa yksilön itsesuhde on keskeinen vallon ”nivel” (Binkley 2014, 5, 38): sen kautta yhteiskunnallisesta hallinnasta tulee vapaasti omaksuttua ja vapautta ylläpitävää itsehallintaa.

Scharmer tiivistää teoriansa toimintaperiaatteet ja tavoitteet U-kirjaimen muotoon (**kuvio 1**). Alun perin kasvatusfilosofi Rudolf Steinerilta (Scharmer 2018, 26) poimittu kaavio sisältää transformatiivisen prosessin, jossa ihminen luopuu vanhoista ajattelu- ja toimintatavoistaan – liike kuvion vasemman reunan ylhäältä alas – ja saavuttaa U-kirjaimen pohjalla ”lähteen”, eli intuitiolle ja luovuudelle suotuisan tilan. Tämän jälkeen on mahdollista luoda ja koetella uudenaikaisia ajattelun ja vuorovaikutuksen tapoja. Tätä vaihetta edustaa kaavion oikea laita, jossa liikutaan alhaalta ylös.

POHJALLE LASKEUTUMINEN: IDENTITEETTIIEN SENSITIIVINEN PURKAMINEN

U:n pohjan saavuttamisessa pyritään nähdäksemme ”identiteettien sensitiiviseen purkamiseen” (Moisio 2009, 490). Siinä siirretään syrjään aiemmin omaksuttuja käsityksiä itsestä ja maailmasta. Näin syntyy tilaa uusien, avoimempien, joustavampien ja monitahoisempien ajattelemisen, tuntemisen ja toiminnan muodoille. Identiteettejä ei pureta yhtäkkisesti, vaan Scharmer (2018) korostaa toistuvasti harjoittamisen

Kuvio 1. U-teorian tranformatiivinen prosessi Scharmerin (2018) mukaan.

(*practicing*) merkitystä. Tämä ulottuu niin aistimiseen, huomion suuntaamiseen ja ajatteluun kuin vuorovaikutukseen toisten kanssa. Aluksi identiteettien purkamiselle on luotava harjoitteiden avulla ”turvallinen tila” (*container*; Scharmer 2018, 22), jossa kukin osanottaja voi rohkeasti tuoda esille omia mielipiteitään. Puutarhurit korostavat toistuvasti turvallisen tilan periaatetta (Maria YH).

”Se on ollut nimenomaan sitä sen tilan, turvallisen tilan luomista sille erilaiselle toimijuudelle ja jotenkin semmoselle tutkimiselle, että mitä tää [puutarhurina toimiminen] tarkoittaa, koska ei me vieläkään sitä tiedetä mitä se tarkoittaa. Ihmisillä on erilaisia lähtökohtia ja tarpeita ja toiveita ja tulevaisuuksia, mitä me yritetään tuoda dialogiin, et niistä voi keskustella ja me voidaan löytää sitä kautta toiminnan mahdollisuuksia tulevaisuudessa.” (Maria, RH)

Aineistositäateissa korostuu Foucault’n alleviivaama itsestä huolehtimisen vuorovaikutuksellinen luonne. Samalla niistä käy ilmi, että itsestä huolehtiminen ei tarkoita vain asennetta itseä kohtaan vaan myös

harjoituksia, joilla pyritään itseä koskevaan kokonaisvaltaiseen muutokseen. Puutarhurit korostavat erityisesti harjoitteita, joilla luodaan läheisyyden ja kiintymyksen kokemuksia. Covid19-pandemian aikana ryhmässä pyrittiin etätapaamisissa ”tilanteen” jakamiseen, ”henkilökohtaisesti tuntemattomalla alueella olemisen” ehtona (K1). Keskeinen näitä pyrkimyksiä edistävä harjoittamisen ulottuvuus on Foucault’n (2001) kuvaama *parrhesia*, suora ja vilpittömän puhe itsestä. Sen mukaan ihmisen henkinen kasvu edellyttää, että hän tuo vilpittömästi ja avoimesti esille oman sielunsa tilan toisten tarkasteltavaksi ja yhteisesti käsiteltäväksi. Puutarhureiden kokouksen alussa käydään niin sanottu *check-in*-kierros, jolloin kukin voi vapaasti ja kenenkään keskeyttämättä jakaa sen, mitä on juuri sillä hetkellä mielen päällä. Tapaamisen lopuksi käydään vastaava *check-out*-kierros.

Lisäksi ryhmässä hyödynnetään kontemplatiivisia eli kehon ja mielen yhteyttä vahvistavia harjoitteita, kuten *mindfulnessia*. Siinä annetaan omien ajatusten ja tunteiden nousta ja kadota takertumatta

RYHMÄ EDUSTAA KAUPUNKIAKTIVISMIN TYYPILLISTÄ PYRKIMYSTÄ OHITTAAN POLITIIKAN PERINTEINEN JAKO OIKEISTOON JA VASEMMISTOON.

niihin. Sen myötä voidaan sulkeistaa tavanomainen tapa arvostella asioita ”ja herätä tuorein silmin” näkemään ympäristöä (Scharmer 2018, 24, 28–29). Esimerkiksi laajemman ryhmän tapaamisessa tilaisuus aloitettiin muutaman minuutin *mindfulness*-harjoituksilla. Puutarhurit kertovat samoin käyttävänsä ”kohtaamismeditaatiota”, pariharjoitusta, jossa ollaan paikallaan ja hiljaa minuutin ajan samalla katsoen paria silmiin (K1). Kohtaamismeditaatiota pidetään kaikille helppoina ”matalan kynnyksen” (K1) harjoituksina.

Identiteettien purkamiseen liittyvät harjoitukset saavat puutarhureilla myös poliittisia sisältöjä. Ne kytkeytyvät siihen, miten kuka tahansa – ”vaikka olisit saatana natsi” (Emil, K1) – voidaan hyväksyä mukaan ryhmän toimintaan. Maria kertoo ryhmän saaneen vaikutteita sosiaalisesta teatterista, jossa osallistujien taustoja ei kysellä, vaan annetaan jokaiselle mahdollisuus tulla yhteisöön, ”kasvaa henkisesti” ja jopa ”muuttaa koko elämä” (Maria, K1).

Puutarhurit pohtivat kokouksissaan erityisesti affektien ja vuorovaikutuksen käytäntöjen merkitystä yhteenkuuluvuuden tunteen ja yhteisen toiminnan edistämisessä. Samalla he edustavat kaupunkiaktivisille tyypillistä pyrkimystä ohittaa perinteiset poliittiset jaot oikeistolaisuuteen ja vasemmistolaisuuteen (ks. Mäenpää & Faehnle 2021, 181–182). Heidän mielestään joistakin vasemmistolaisista liikkeistä tutut ”raivoaffektit” johtavat helposti ulossulkemiseen sekä ”ideologisen väittelyn suohon tai juoksuhiikkaan”. Siksi he etsivät identiteettien purkamisen harjoitteista keinoja näiden ongelmien ylittämiseen. (Jesse, K1).

Puhe ”turvallisen tilan luomisesta” ja sitä koskevat harjoitteet voidaan yhtäältä ymmärtää osaksi niin

sanottua terapeutista valtaa, jossa monia yhteiskunnallisia ja institutionaalisia ilmiöitä ja toiminnan päämääriä sanoitetaan asioita käyttäytymistieteistä ja terapeuttisista diskursseista tutuilla käsitteillä. Terapeuttiselle vallalle on tunnusomaista, että harjoitteiden käyttö ei ole hierarkkista tai auktoriteettiin perustuvaa hallintaa, vaan se houkuttelee omaan ”autenttiseen” kokemukseen. Parhaassa tapauksessa se luo affektiivista lisäarvoa, kun tekniikoita välitetään eteenpäin vertaisille. Samalla terapeutin valta saattaa sivuuttaa moniin yhteiskunnallisiin ilmiöihin sisältyvän poliittisuuden leimaamalla ne pelkästään yksilön hyvinvoinnin kysymyksiksi (Brunila ym. 2021).

Puutarhureiden tapa liittyy harjoitteet poliittisiin liikkeisiin kytkeytyvien affektien ja identiteettien rakentamiseen kuitenkin osoittaa, että terapeuttisia diskursseja voidaan suunnata uudelleen politisoiviin itsestä huolehtimisen käytäntöihin (Stein 2011). Terapeuttisilla diskursseilla on ”taktista moniarvoa” (Foucault 2010a, 77–78) siten, että ne voivat tuottaa myös vastarintaa ja horjuttaa niitä arvoja ja päämääriä, joita varten niitä on tähän saakka käytetty (Foucault 2007). Esimerkiksi *mindfulness* onkin hyödynnetty tukemaan aktivistien kykyä sietää stressiä tai toipua traumaattisista tilanteista, kuten pahoinpitelystä tai vangitsemisesta (Rowe 2016). Samalla se voi olla prefiguratiivista aktivismia, joka ilmentää radikaalia tuottamattomuutta eli ihmisen kieltäytymistä alistua minkään ulkoisen päämäärän välineeksi. Kuten puutarhureiden esimerkki osoittaa, sen avulla voi myös pyrkiä liudentamaan itsen ja muiden sekä poliittisten identiteettien välisiä erotteluita. (Ks. Mathiowetz 2016.)

Identiteetin purkamisen harjoitteilla onkin yhteys prefiguratiiviseen politiikkaan. Vaikka niissä luodaan tilaa ”ilmenevälle tulevaisuudelle”, politiikka tapahtuu samalla ”tässä ja nyt” (van de Sande 2013; Salmenniemi 2019). Tulevaisuus ei odota tulevaisuudessa, jonka välineitä tekniikat ovat, vaan tekniikat itsessään ovat kokeilevaa, poliittista olemista (van de Sande 2013). Ne ovat politiikan ”mikroemansipatorisia askeesin käytäntöjä” (Munro 2014) tai ”henkisyiden resursseja” (Soule 2012), joita tarvitaan liikkeiden muodostamisessa ja kehittämisessä.

HARJOITUKSISSA ON TÄRKEÄÄ HÄMÄRRYTTÄÄ ITSEN JA TOISTEN VÄLINEN RAJA.

LÄHTEELLE SAAPUMINEN

Harjoitusten avulla on mahdollista saavuttaa U:n pohja, ”läsnäolollistaminen” (*presencing*). Se on ”astumista pysähtymisen hetkeen, jossa päästämme irti vanhasta ja saavutamme yhteyden tulevaisuuden potentiaaliin. Muuri havaitsijan ja havaitun välillä murtuu tilaan, jossa tulevaisuus ilmenee” (Scharmer 2018, 29–30). Läsnäolollistaminen onkin tässä tarkoituksellisen monitulkintainen: se viittaa yhtäältä yksilöön, joka avautuu läsnäololle ja toisaalta johonkin, joka tulee yksilölle läsnäolevaksi. Tällöin yksilöt ja sitä myötä organisaatiot alkavat toimia sisäisestä ”lähteestä” (*source*) käsin (Scharmer 2018, 18–19). Pohjalla odottaa myös kysymys ”kuka minä olen” (**kuvio 1**), joka on keskeinen osa uuden toimintatavan luomisen perustaa.

”Keitä me ollaan” -kysymys nousee toistuvasti esille puutarhureiden keskusteluissa (K1, RH). Tämä voidaan toki tulkita osana normaalia organisaation luonteesta ja tavoitteista käytyä keskustelua, mutta Scharmerin teoriassa se kytkeytyy länsimaiseen traditioon, joka painottaa itsensä tuntemista keskeisenä itsestä huolehtimisen osa-alueena (vrt. Foucault 2001). Lisäksi se sisältää ”henkisyiden” (*spiritualité*) muotoja, joissa oletetaan, ettei ihminen kykene saavuttamaan totuutta ilman perinpohjaista henkilökohtaista transformaatiota. Itsekasvatus muodostaa siten kohoavan spiraalin, jossa ihminen luopuu osasta itseään tai kokonaan ”tyhjentyä” saavuttaakseen totuuden. Tämä puolestaan luo edellytyksiä uusille itsen muokkaamisen muodoille, ja niin edelleen. (Foucault 2001.)

Sekä Scharmer että puutarhurit korostavat, että harjoituksissa on keskeistä hämärryttää itsen ja toisten välinen raja. Väin tämä voi johtaa kaiken toiminnan vaivattomuuteen ja intuitiivisuuteen, jota itsekritiikki, pelko ja kyynisyys eivät tukahduta. (Scharmer

2018, 32). Tällaisen tilan saavuttaminen vaatii jonkinlaista ”heittäytymistä” ja ”irtipäästämistä”, joka voi herättää myös pelkoja. Scharmer (2018, 32) puhuu irti päästämisestä jopa symbolisena kuolemana, joka tapahtuu, jotta jotain radikaalisti uutta voisi ilmetä. Puutarhurit eivät kuvaa yhtä dramaattista muutosta, mutta he puhuvat toistuvasti tarpeellisesta loikasta ”hörhöilyyn” (RH, Emil). Se herättää aluksi pelkoa, mutta osoittautuu lopulta vapauttavaksi:

”[O]llaan kyllä käyty niillä hippitasoilla niissä palavereissa, kun on lähdetty vähän sellaisesta utuisesta maaperästä sanottamaan asioita, et kyllä mää luulen et toi on myös se muutosvoima, mikä myös sit osallistujana kokouksiin ja prosesseihin tuntuu tosi voimaannuttavalta, että saa olla mukana siinä.” (Jesse, RH)

”Sen lisäksi, että kokeillaan paljon uutta, niin siinä on mukana aika hyvä kannattelu, et sit ku lähtee sinne nolouden rajamaille [näyttää lainausmerkkejä sormillaan], niin tippuu, jos ei tipu jaloilleen niin se on ihan oookoo.” (Jesse, RH)

Heittäytyminen voi puutarhureiden mielestä lopulta tuottaa myös jotakin radikaalisti uutta:

”Mulle se ratkaisu tulee sienirihmastomaisen kuuntelevuuden, aistimisen kautta. Siinä järjestelmällisesti viedään aistimisen tasoa koko ajan syvemmälle, kunnes mennään sitten siihen pisteeseen, mikä on sen U:n pohja, missä aistitaan jo sitten [-] annetaan, luotetaan intuitioon ja luotetaan siihen mitä meidän tää kaiken aistimisen, aistitun ja havainnoidun kokonaisuus, mitä se kertoo meille tulevaisuudesta. Mitä se kertoo siitä, että mitä tulevaisuudessa haluaa kehkeytyä.” (Emil, RH)

Omista käsityksistä, jopa hetkittäin omasta itsestä luopuminen, on esiintynyt usein 2000-luvun ensimmäisten vuosikymmenten johtajuus- ja yrittäjyyskasvatuskirjallisuudessa ja intuition, luovuuden ja *flow'n* periaatteiden yhteydessä (Saari 2019). Tätä on toisinaan kritisoitu ”psykokapitalismiksi” (Väri 2003), vallaksi, joka kohdistuu erityisesti ihmisenä olemisen ”korkeimpiin” henkisiin ominaisuuksiin, muun

PUUTARHURIT SUUNTAAVAT HARJOITUKSEN PÄÄMÄÄRÄT HAASTAMAAN VALLITSEVIA RAKENTEITA.

muassa luovuuteen ja kommunikaatioon, keskeisenä tapana tuottaa lisäarvoa esimerkiksi innovaatioina.

Sen sijaan Puutarhurit suuntaavat harjoituksen päämäärät myös haastamaan vallitsevia rakenteita. ”Lähteen” saavuttamisen uskotaan tuottavan limittyvän tilan, jossa kohdataan ja ylitetään omassa itsessä rajoja sen osalta, mikä on itselle luontevaa ja normaalia. Hyväksytyjen rajojen koettelu onkin tyypillinen osa itsestä huolehtimisen käytäntöjä sosiaalisissa liikkeissä, sillä ne kytkeytyvät välittömästi poliittisiin rajanvetoihin identiteettien ja rationaalisuuden tasolla haastaen niihin liittyviä normalisoinnin käytäntöjä (Wray-Bliss 2002). Pohjan saavuttamisen tuloksista puhutaan passiivissa – jotakin ”ilmenee” tai ”syntyy” – aivan kuin toiminnalla ei olisi subjektia. Ideoilla ei ole omistajaa tai tuottajaa, vaan ne ovat eräänlaista yhteismaata (*commons*). Itsestä huolehtimisen muotoja voi siis käyttää monien erilaisten poliittisten päämäärien tavoitteluun.

POHJALTA NOUSEMINEN: UUDET EPISTEMOLOGIAIT

Itsestä huolehtimisen tavoitteena on lopulta myös totuus (*savoir*), ehdot sille, mitä voidaan pitää tietona (*connaissance*; Foucault 2001). Sosiaaliset liikkeet voivat toiminnallaan tuottaa valtarakenteita haastavia tietämisen tapoja. Nämä puolestaan kytkeytyvät itsestä huolehtimiseen tapana elää toisenlaisen totuuden mukaan. Totuuden alue on samalla yhtä lailla epävarmaa ja moniin eri tarkoituksiin sovellettavaa (Munro 2011).

Tietämisen mahdollisuudet tulevat esille Scharmerin U-teoriaa koskevan kaavion oikealla, alhaalta ylös suuntautuvalla puolella. Scharmer kuvaa niitä aluksi epämääräisin, johtamisen ja henkisyden terminologiaa sekoittavin termein. Toiminta voi olla

”vision ja päämäärän kristallisoitua, jossa havaitun ja havaittajan välinen suhde muuttuu päinvastaiseksi”, ”universumin kanssa tapahtuvaan dialogiin” perustuvaa ”prototyyppien” muotoilemista tai ”performointia”, jossa jokin uusi saa muotonsa ”käytännöissä ja infrastruktuureissa” (Scharmer 2018, 30).

Konkreettisesti nämä toiminnan muodot ilmenivät niin sanottuja 3D- ja 4D-mallinnuksia luotaessa. 3D-prosessissa luodaan kolmiulotteinen malli toiminnan kohteesta, esimerkiksi projektista tai organisaatiosta. Tämä on toki perinteinen käytäntö niin arkkitehtuurissa ja sodankäynnin strategioissa kuin tieteellisessä tutkimuksessakin, mutta tässä sen tehtävä on ruokkia luovuutta ja mielikuvitusta sekä kykyä nähdä kohde ”järjestelmän kokonaisuudesta” käsin (Scharmer 2018).

Puutarhurit esittelivät tapaamisissaan tutkijoille aiemmassa vaihtoehtoisia organisaatioiden rahoitusmuotoja kehittävässä projektissa tuotettua 3D-mallinnusta toimintaympäristönä olevasta kaupungista. Mallin rakentamisessa hyödynnettiin vapaasti materiaaleja. Kukin sai muokata mallia vuorollaan ilman, että toinen puuttui tilanteeseen (RH). Lopuksi mallia tarkasteltiin eri kulmista ja siirrettiin sen elementtejä. Samalla pohdittiin, miten kokonaisuus hahmottuu eri toimijoiden näkökulmista. (RH).

4D-mallinnus tuo mukaan liikkeen. Tällöin kohdetta mallinnetaan draamallisin menetelmin esimerkiksi ”läsnäolon teatterina” (*theater of presencing*). Osanottajat voivat omaksua siinä esimerkiksi kohteena olevan organisaation toimijoiden rooleja ja monipuolisen, kognitiivisen ja emotionaalis-affektiivisen ymmärryksen. (Scharmer 2018) Puutarhureiden mallinnukset yhteiskunnasta ylittävät perinteisen jaon luonnontieteelliseen ja humanistis-taiteelliseen tietämiseen:

”[e]t miten se teknologinen ajattelu ja tää insinööri [--] MIT:n ajattelunäkökulma ja semmoinen vahvasti kehollinen, taiteellinen, pitkän linjan esittävän taiteen toimijan tietoisuus kohtaavat ja miten siitä syntyy uutta tietoa.” (Maria, RH)

Keskeinen osa mallinnusta on ”rationaalisen” toiminnan haastaminen kollektiivisesti:

”[m]ut mulle se oli ennen kaikkea tiedonhankinnan prosessi ja asioitten tunnistamisen prosessi. Sitten tietenkin koska se tehdään [--] et jos sä tuot yhteen ihmisiä jotka tulee eri aloilta ja eri suunnista ja sit sä käytät eri [--] tai siis käytät kehollisia työtapoja esimerkiksi, tai sellaisia myöskin ei-kielellisiä työtapoja tai ei-rationaalisia työtapoja, niin sit sää alat nähdä erilaisia asioita kuin jos katot niitä vain rationaalisesti tai kielellisesti.” (Laura, RH)

Harjoitukset pyrkivät näin purkamaan tietämisen tapoja, jotka korostavat tiedon ja vallan yksilö- ja keskusjohtoisuutta, jolle on tyypillistä tarkastelu vain yhdestä näkökulmasta. Lisäksi ne pyrkivät haastamaan kehollisten ja emotionaalisten affektiivisten tietämisen tapojen sivuuttamista.

Puutarhureiden puheessa prototyypin mallintaminen kytkeytyy joihinkin neljännelle sektorille ja prefiguratiiviselle politiikalle leimallisiin piirteisiin. Heidän kehittämänsä tuote tai palvelu kiinnittyy vahvasti U-teoriaan ja siten heidän omaan toimintaansa. Näin puutarhureiden tavoittelema muutos tulee eläväksi heidän omassa toiminnassaan. Samalla yritysmaailman ja yhteiskunnallisen aktivismin välinen raja hämärtyy, kun yhteiskunnallista muutosta tavoitellaan tuotteistamalla. Näin puutarhureiden toiminta suuntautuu neljännelle sektorille tyypillisesti suoraan niihin toimijoihin, joiden parissa muutos pyritään saamaan aikaan.

Lopulta mallinnusharjoitukset ovat vain kapea osa Puutarhureiden tapoja haastaa vallitsevia, erityisesti taloustieteellisiä tiedon tuottamisen tapoja. *Parrhesia* on yksi keskeinen itsestä huolehtimisen tapa: kertoa totuus itsestä toiselle erilaisin keinoin, asettua alttiiksi. Samalla totuuden puhuminen voi toimia valtarakennelmien kritiikkinä, kun se tehdään julkisesti (Foucault 2010b). Esimerkiksi Emil on toiminut ”sissinä” yliopiston taloustieteen luennoilla ja esittänyt valtavirran taloustieteen olettamukset haastavia ”hankalia kysymyksiä”. Ryhmä on tuonut esille valtavirran taloustieteen ihmiskuvaa ja jatkuvan kasvun periaatetta haastavaa, donitsitaloustieteeseen ja feministiseen taloustieteeseen perustuvaa vastatietoa esimerkiksi luentoina, ja suunnitelmassa on myös podcasteja. Aloitteisiin pyritään yhdistämään esittä-

vää taidetta: kokouksissa ideoitiin osittain huumorin varjolla jopa ”kiertotalousmusikaalia lapsille” (K1).

POHDINTA

Analyysimme kohdistui ryhmään, jonka toiminta ilmentää neljännelle sektorille luontaista, urbaaneissa ympäristöissä toteutuvaa verkostomaisuutta. Puutarhurit yhdistävät monin tavoin markkinoiden, poliittisen aktivismin sekä julkisen sektorin intressejä ja toiminnan muotoja. Tapausesimerkkimme nostaa esiin monia neljännen sektorin poliittista vaikuttavuutta ja valtarakenteita koskevia kysymyksiä.

Puutarhurit pyrkivät luomaan muutosta vallitseviin, yleisesti hyväksytyihin käytäntöihin ja ravistelemaan yhteiskuntaa tuottamalla uusia tietämisen ja olemisen tapoja tässä ja nyt. Tällainen uudenlainen aktivistitoiminta voidaan tulkita reaktion perinteisen aktivismin liian hitaaksi koettuun vaikuttamisen tapaan. Prefiguratiivinen poliikka on samalla Puutarhureiden tapa kehittyä yksilönä ja yhteisönä sekä taata oma toimeentulo osana neljättä sektoria. Voidaan kuitenkin kysyä, riittääkö se yksinään ratkomaan esimerkiksi ”katkosten” kuvausten yhteydessä esitettyjä ekologisia ja poliittisia ongelmia.

Tarkastelemamme U-teoria poimii piirteitä muodikkaista muutosjohtamisen diskursseista ja terapeuttisesta kulttuurista. Usein nämä diskurssit on yhdistetty yrittäjämäisen yksilön rakentamiseen esimerkiksi *self helpin* eri muodoissa. U-teoriaa onkin arvosteltu keskittymisestä lähinnä yksilötason muutoksiin ja siten laajemman yhteiskunnallisen muutoksen ehtojen tai valtarakenteiden sivuuttamisesta. (Ks. esim. Heller 2019; Kühl 2020). Onkin perusteltua kysyä, onnistuuko U-teoriassa esitetty itsestä huolehtiminen todella muuttamaan niitä valtarakenteita, joita se pyrkii haastamaan. Suoremmat toimintatavat, kuten mielenosoitukset, saattavat tarjota enemmän mahdollisuuksia totunnaisten olemassaolon tapojen kyseenalaistamiseen ja ravistella voimakkaammin ihmisten arkielämää.

Puutarhureiden tapauksessa nousee uudenlaisia itsekasvatuksen, johtamisen ja aktivismin vallankäytön kysymyksiä. Kun työpaikoilla tai oppilaitoksissa tavoitellaan U-teoriassakin mainittuja

transformatiivisia kokemuksia, subjektit asettuvat poikkeuksellisella tavalla alttiiksi muiden vaikutusvallalle. Jopa päälle päin ”dialogiset” ja tasa-arvoiset aikuisten väliset ryhmäsuhteet voivat ylläpitää ja synnyttää hierarkkisia valta- ja auktoriteettisuhteita (Bracher 2006). Kriittisessä itsestä huolehtimisen tutkimuksessa on samalla syytä huomata, että ”itsestä luopumiseen” liittyvät itsekasvatuksen käytännöt voivat olla vastarintaa valtarakenteille: kyse on poliittisesta subjektivaatiosta, jota on löydettävissä sekä historiallisista että nykypäivän yhteiskunnallisista, erityisesti radikaaleista liikkeistä (Munro 2011).

Vaikka yrittäjämäistä subjekta kuvaavat diskursit usein näyttäytyvät poliittisesti neutraaleina ja siten vallitsevaa järjestystä ylläpitävinä, tapausesimerkimme osoittaa, että niiden joukosta voidaan löytää myös politisoivia, yhteiskunnallisia rakenteita haastavia muotoja. Neljännen sektorin tarkastelu itsekasvatuksen näkökulmasta hämärtääkin perinteisiä kriittistä tutkimusta leimaavia jakolinjoja. Kun aktivismin toimijoita tarkastellaan kiinnittämällä huomiota siihen, miten he itse määrittävät toimintaansa ja suhdetta itseensä, ei ole tutkimuksellisesti mielekästä pitäytyä yrittäjyyden ja aktivismin, hallinnan ja vastarinnan välisiin jakolinjoihin. (Ks. myös Death 2010). Pulmallisia yhteiskunnallisia rakenteita vastustetaan näiden rakenteiden varassa tapahtuvalla toiminnalla. Selkeimmin tämä näkyy siinä, kuinka Puutarhurit ottavat haltuun ”yrittäjämäisen subjektin” position ja

hyödyntävät sen tarjoamia mahdollisuuksia rakentaessaan yhä kestävämpää yhteiskuntaa. Vallitseviin rakenteisiin tukeutuminen ei sekään ole ongelmantonta, mutta tällainen ”haltuun ottaminen” voi kenties tuoda mukanaan enemmän positiivisia mahdollisuuksia kuin vaaroja.

ANTTI SAARI

KT, tenure track -professori
kasvatustieteiden ja kulttuurin
tiedekunta
Tampereen yliopisto
 <https://orcid.org/0000-0003-3777-6948>

JAN VARPANEN

KM, apurahatutkija
kasvatustieteiden ja kulttuurin
tiedekunta
Tampereen yliopisto
 <https://orcid.org/0000-0002-7859-1926>

JOHANNA KALLIO

KM, apurahatutkija
kasvatustieteiden ja kulttuurin
tiedekunta
Tampereen yliopisto
 <https://orcid.org/0000-0002-2820-5177>

Kiitämme Koneen säätiötä, joka rahoittaa artikkelin taustalla olevaa EnAct-projektia.

LÄHTEET

- Binkley, S. (2014). *Happiness as Enterprise: An Essay on Neoliberal Life*. Albany: Suny Press.
- Bracher, M. (2006). *Radical Pedagogy: Identity, Generativity, and Social Transformation*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Brunila, K., Harni, E., Saari, A. & Ylöstalo, H. (2021). *Te-rapauttinen valta: onnellisuuden ja hyvinvoinnin jännitteitä 2000-luvun Suomessa*. Tampere: Vastapaino.
- Contu, A. (2008). Decaf Resistance: On Misbehavior, Cynicism, and Desire in Liberal Workplaces. *Management Communication Quarterly* 21, 364–379

- Davidson, A. (2011). In Praise of Counter-Conduct. *History of the Human Sciences*, 24(4), 25–41.
- Death, C. (2010). Counter-Conducts: A Foucauldian Analytics of Protest. *Social Movement Studies*, 9(3), 235–251.
- Della Porta, D., & Mattoni, A. (2015). *Social Movements. The International Encyclopedia of Political Communication*. John Wiley & Sons, Inc. <https://doi.org/10.1002/9781118541555.wbiepc010>

- Dobernig, K. & Stagl, S. (2015). Growing a Lifestyle Movement? Exploring Identity-Work and Lifestyle Politics in Urban Food Cultivation. *International Journal of Consumer Studies*, 39(5), 452–458.
- Edwards, R. (2008). Actively Seeking Subjects? Teoksessa Fejes, A. & Nicoll, K. (toim.) *Foucault and Lifelong Learning: Governing the Subject*. Lontoo: Routledge, 21–33.
- Foucault, M. (2001). *Hermeneutics of the Subject*. Lectures at the Collège de France, 1981–1982. New York: Palgrave Macmillan.
- Foucault, M. (2007). *Turvallisuus, alue, väestö*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Foucault, M. (2010a). *Seksuaalisuuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Foucault, M. (2010b). *The government of Self and Others: Lectures at the Collège de France 1982–1983*. New York: Palgrave Macmillan.
- Hadot, P. (2010). *Mitä on antiikin filosofia*. Tampere: Niin & Näin.
- Harva, U. (1958) *Aikuiskasvatus: johdatus aikuiskasvatuksen teoriaan ja työmuotoihin Suomessa*. Helsinki: Otava.
- Haenfler, R., Johnson, B., & Jones, E. (2012). Lifestyle Movements: Exploring the Intersection of Lifestyle and Social Movements. *Social Movement Studies*, 11(1), 1–20.
- Heller, P. W. (2019). The Philosophy of Theory U: A Critical Examination. *Philosophy of Management*, 18(1), 23–42.
- Kühl, S. (2020). The Blind Spots in Theory U: The Reconstruction of a (Change-) Management Fashion. *Journal of Change Management*, 20(4), 314–321.
- Maclure, M. (2010). The Offence of Theory, *Journal of Education Policy*, 25(2), 277–286.
- Maeckelbergh, M. (2009). *The Will of the Many, How the Alterglobalization Movement is Changing the Face of Democracy*. London: Pluto Press.
- Maeckelbergh, M. (2016). The Prefigurative Turn: The Time and Place of Social Movement Practice. Teoksessa A. C. Dinerstein (toim.) *Social Sciences for an Other Politics*. New York: Palgrave Macmillan, 121–134.
- Mathiwetz, D. (2016). "Meditation is Good for Nothing:" Leisure as a Democratic Practice. *New Political Science*, 38(2), 241–255.
- Moisio, O. P. (2009). What it Means to be a Stranger to Oneself. *Educational Philosophy and Theory*, 41(5), 490–506.
- Munro, I. (2014). Organizational Ethics and Foucault's 'Art of Living': Lessons from Social Movement Organizations. *Organization Studies*, 35(8), 1127–1148.
- Mäenpää, P., & Faehnle, M. (2021). *4. sektori: kuinka kaupunkiaktivismi haastaa hallinnon, muuttaa markkinat ja laajentaa demokratiaa*. Tampere: Vastapaino.
- Presencing Institute (2021). *Social Presencing Theater: 4D Mapping*. https://www.presencing.org/files/tools/PI_Tool_SPT_4DMapping.pdf (5.4.2021).
- Rikala, S. (2016). Työuupumus ja vastarinnan mahdollisuudet. Teoksessa J. Parviainen, T. Kinnunen & I. Kortelainen (toim.). *Ruumillisuus ja työelämä. Työruumis jälkiteollisessa taloudessa*. Tampere: Vastapaino, 182–198.
- Rose, N. (1999). *Powers of Freedom: Reframing Political Thought*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Rowe, J. K. (2016). Micropolitics and Collective Liberation: Mind/body Practice and Left Social Movements. *New Political Science*, 38(2), 206–225.
- Saari, A. (2019). Sinä voit! Positiivinen psykologia ja onnellisuuden hallinta. Teoksessa K. Filander, M. Korhonen & P. Siivonen (toim.) *Huiputuksen moraalijärjestys: Osallisuuden ja sosiaalisen kivun kertomuksia*. Tampere: Vastapaino, 99–125.
- Saari, A. (2016). Läsnaolon ristiriidat: Tietoisuustaidot opetustyössä. Teoksessa J. Parviainen, T. Kinnunen & I. Kortelainen (toim.) *Ruumillisuus ja työelämä. Työruumis jälkiteollisessa taloudessa*. Tampere: Vastapaino, 199–214.
- Saari, A. (2011). *Kasvatustieteen tiedontahto: Kriittisen historian näkökulmia suomalaiseen kasvatukseen tutkimukseen*. Jyväskylä: FERA.
- Salmenniemi, S. (2019). Therapeutic Politics: Critique and Contestation in the Post-Political Conjuncture. *Social Movement Studies*, 18(4), 408–424.
- Sande, van de, M. (2013). The Prefigurative Politics of Tahrir Square—An Alternative Perspective on the 2011 Revolutions. *Res Publica*, 19(3), 223–239.
- Scharmer, O. (2018). *The Essentials of Theory U: Core Principles and Applications*. Berrett-Koehler Publishers.
- Stein, A. (2011). The Forum Therapeutic Politics – An Oxymoron? *Sociological Forum*, 26(1), 187–193.
- Stranius, L. (2010). Ympäristöliikkeen uudet haasteet. Teoksessa Konttinen, E. & Peltokoski, J. (toim.) *Verkostojen liikettä*. Jyväskylän yliopisto: Kansalaisyhteiskunnan tutkimusportaali, 80–125.
- Värrö, V. M. (2002). Kasvatus ja "ajan henki". *Aikuiskasvatus*, 22(2), 92–104. <https://doi.org/10.33336/aik.93405>
- Yates, L. (2015). Rethinking Prefiguration: Alternatives, Micropolitics and Goals in Social Movements. *Social Movement Studies*, 14(1), 1–21.